

Státustörvény és nemzetpolitika: elméleti szempontok

KÁNTOR ZOLTÁN

Tanulmányomban a nemzetpolitika keretében elemzem a státustörvény hatálya alá kerülő személyek kérdését, amely, ha nem is azonos, de implikálja a *ki a magyar* megválaszolását. Elméleti szinten ez a különböző nemzet-meghatározások, illetve az egyén és a nemzet viszonyának vizsgálatára redukálódik.

Felvállalva vagy sem, minden állam folytat valamilyen nemzetpolitikát. A huszadik századi nemzetállam, amely az etnokulturális semlegesség látszatát igyekszik fenntartani, a gyakorlatban elsősorban valamelyik etnikum, nemzet vélt vagy valós érdekeit érvényesíti. A nemzetpolitikának két vetülete van, amelyek vizsgálatát módszertanilag külön kell választani. Az egyik a saját nemzetállamban érvényesül, és ezt – Rogers Brubaker nyomán – nemzeteterősítő politikának, nemzeteterősítő nacionalizmusnak nevezhetjük; a másik az állam határain kívül élőkre irányul, és anyaországi nacionalizmusként határozhatjuk meg. Nacionalizmuson – értéksemlegesen – egyszerűen nemzeti elven alapuló politikát értek. Előadásomban kizárólag ez utóbbival, az anyaországi nacionalizmussal, a határon túli magyarokra vonatkozó nemzetpolitikával, foglalkozom. Ez a nemzetpolitika valamilyen formában, implicit vagy explicit módon, meghatározza a saját etnokulturális csoportjukhoz tartozókat.

A státustörvény megszületésének folyamata két kulcskérdést vet föl. Az egyik az, hogy ki a magyar, a másik pedig, hogy ezt ki határozza meg. Az utóbbival kezdem.

Kik határozzák meg, hogy ki a magyar?

Sokféleképpen meg lehet határozni, hogy ki a magyar, viszont a döntő kérdés az az, hogy ki intézményesíti a meghatározást, ki

és milyen formában teremti meg a jogi keretet és biztosítja annak végrehajtását. Ennek az intézményesítésnek legitimnek kell lennie, és hatalmi támogatással kell rendelkeznie. A nemzet-meghatározás intézményesítéséhez szükséges hatalommal csupán az állam rendelkezik. Ezért kiemelten fontos megvizsgálni az olyan jogszabályokat, mint a státustörvény. A jog nem megfelelő eszköz a nemzethez való tartozás meghatározására. Varga Attila szerint: „A jog általában, illetve a jogszabályok nem alkalmasak arra, hogy meghatározzák bárkinek is a nemzeti hovatartozását. A jog csupán azt határozhatja meg, hogy adott esetben ki a magyar állampolgár, kik azok a személyek, akikre nézve a magyar állam főhatalmi jogosítványait gyakorolja. Ez azonban nem zárja ki, hogy a magyar jogalkotó jogosítványokat, kedvezményeket vagy éppen kötelezettségeket írjon elő más országok állampolgáira nézve, különösen, ha azok Magyarországon tartózkodnak.”¹ Így látja ezt Tóth Judit is: „a magyar nemzethez tartozás jogi szempontból érdemben nem határozható meg, legfeljebb formálisan (például anyanyelve magyar, vagy – a szabad identitásválasztás alapján – az illető nyilatkozatot tehet magyar nemzetiségéről)”.² Bár a státustörvény nem határozza meg, ki a magyar, a végrehajtás által felvetett kérdések óhatatlanul ahhoz vezetnek, hogy ezt valamilyen formában mégis megtegye. A státustörvény, a MÁÉRT állásfoglalások, mint jogi aktusok a jogosultságra vonatkozó kritériumok megállapításával gyakorlatilag az etno-kulturális értelemben vett magyar nemzetet határozzák meg a térségben. Intézményi értelemben a magyar állam, a MÁÉRT (ebben a keretben az összes politikai képvisellel rendelkező magyar párt vagy szervezet), és a határon túli ajánlószervezetek (információt szolgáltató szervezetek) teszik ugyanezt.

A státustörvény a magyar állam törvénye, és kizárólag a szomszédos államok egyes állampolgáira (magyar kisebbséghez tartozókra, illetve házastársaikra) vonatkozik. A törvényt a magyar országgyűlés szavazta meg 92%-os többséggel. Az állam, a mindenkori kormány rendelkezik azzal a hatalommal és legitimitással, hogy területén intézményesítsen egy nemzet-

¹ Varga Attila: A jogállástól a kedvezményekig. *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 104.

² Tóth Judit: Státusmagyarország. *Mozgó Világ*, 2001. 4. sz., 14.

konceptiót. Az anyaország legitimitása és hatalma viszont nem mindig elég, amikor a határain túl élőkre vonatkozóan hoz a nemzet-meghatározást érintő politikai intézkedéseket. Jelen esetben ezt a célt szolgálja a MÁÉRT, amelyet azzal az elsődleges céllal hoztak létre, hogy a parlamenti vagy tartományi képvisellel rendelkező, ezáltal legitim pártok és szervezetek közösen vegyenek részt a státustörvény kidolgozásában. Ez által megteremtődött az a formai követelmény, hogy a kárpát-medencei magyar szervezetek közösen hoznak döntést az etnokulturális értelemben vett magyar nemzetről. A MÁÉRT legitimálja azokat a döntéseket, amelyeket a magyar állam hoz a határon túli kisebbségekre vonatkozólag, és így mint intézménynek kulcs szerepe van az etnokulturális értelemben vett magyar nemzet meghatározásában. Ugyancsak a MÁÉRT az, amely úgymond a javaslatokat adja a magyar kormány, s ezzel egyidejűleg a határon túli szervezetek számára is. A státustörvényt a magyar parlament szavazta meg, formálisan a MÁÉRT felkérése alapján. A MÁÉRT-ről Németh Zsolt a következőket mondta: „A magyarság ma már nem csupán kulturális nemzet ilyen értelemben, hanem olyan közösség, amelynek politikai teste is van. A Magyar Állandó Értekezlet politikai téren képviseli, megjeleníti a 15 milliós magyar nemzetet. Ehhez a politikai testhez nemcsak a politikai szervezetek tartoznak, nemcsak a politikai elit integrációja jelenti a politikai integrációt, hanem a státustörvénnyel immáron a közember számára is hétköznapi valósággá válik mindez.”³

Végül ebben a körben a határon túl működő információt szolgáltató szervezetek azok az intézmények, amelyek összegyűjtik a magyar igazolványra vonatkozó kérelmeket. A kérelem elfogadásához a nemzethez való tartozás vállalásán, azaz az önidentifikáción túl igazolás szükséges valamelyik oktatási, egyházi vagy politikai szervezet részéről. A MÁÉRT, valamint a helyi irodák és szervezetek azok, amelyek a Magyar Országgyűlés által megfogalmazott elvek alapján gyakorlatilag eldöntik a jogosultságot. Tehát azt, hogy ki magyar. „Akinek nem ítélik oda az igazolványt, azt magyarnak sem ismerik el” – figyelmeztet,

³ Németh Zsolt felszólalása a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényjavaslat általános vitáján, az Országgyűlés 2001. április 19-i ülésnapján.

jogosan, a szlovákiai Öllős László, amikor számba veszi a lehetséges buktatókat.⁴

Az előbbieken azzal foglalkoztunk, hogy mely intézmények határozzák meg a nemzethez való tartozást, a továbbiakban pedig azokkal a kérdésekkel foglalkozunk, hogy milyen szempontok szerint határozhatók meg a jogalanyok.

Ki a magyar?

A törvény hatálya alá kerülő személyek körének meghatározását végigkísérte az objektív és szubjektív kritériumok közötti vita. Az identitás szabadságának szubjektív elve ütközött a nyelvismeret, illetve a magyar intézményekhez – egyház, párt, szervezet – való tartozás objektív kritériumaival. A határon túli magyarok jogállása körüli vita elméleti síkon lényegében a nemzethez tartozás meghatározása körül forgott. Annak ellenére, hogy a *ki a magyar* kérdést a kedvezményekről szóló törvény nem érinti, mégis arról van szó, hogy tisztázni kell: a határon túl élők közül kik tartoznak a magyar etnokulturális értelemben vett nemzethez. A törvénytervezet úgy próbálja meghatározni a törvény hatálya alá kerülők körét, hogy *csak* a magyar etnokulturális nemzethez, de az *összes* ahhoz tartozó személy kerüljön a hatálya alá. A törvény szándékát a preambulum fejezi ki, amely szerint a magyar Országgyűlés a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságadatának a biztosítása végett alkotta meg a törvényt.

A nemzet különféle meghatározásai két csoportra oszthatók. Az egyik megközelítés a nemzetet a modern kor termékének tekinti, amely társadalmi változások következményeképpen és az államhoz kötötten jött létre. A másik megközelítés az etnikai magot hangsúlyozza, amely jóval a modern nemzetek megjelenése előtt is létezett. Ezek a megközelítések elsősorban a nyelvet és a kultúrát, valamint az etnoszimbólumokat hangsúlyozzák. Az említett nemzetdefiníciók hivatkozási pontjai, előfeltételesei különbözőek, esetenként egymást kizáróak. Viszont alaposabban

⁴ Öllős László: Hova tartozhatunk? *Fundamentum*, 2000. 3. sz., 101.

megvizsgálva a helyzetet, szembetűnik, hogy a különböző politikai csoportosulások politikai érdekeiknek, ideológiájuknak megfelelően használják a számukra leginkább kedvezőnek vélt meghatározást. Szűcs Jenő találóan állapítja meg, hogy a magyar politikai elit a monarchia idejében kulturális nemzetként határozta meg magát az osztrákokkal szemben, és politikai nemzetként a Magyar Királyság területén élő kisebbségekkel szemben. Bármely nemzetpolitikában felfedezhető ez a kettős viszonyulás. Emiatt csak különböző elvekre támaszkodó politikákról beszélhetünk. A politikai nemzet tulajdonképpen nem jelent mást, mint egy adott ország állampolgárainak összességét. Nézetem szerint hibás ezt a fogalmat használni, nem utolsó sorban azért, mert semmilyen segítséget nem nyújt a nemzetpolitika elemzéséhez.

Elméleti szinten a kérdést a legkomolyabban Bauer Tamás vetette fel.⁵ Szerinte a romániai magyarok a romániai politikai közösség tagjai azáltal, hogy a romániai magyarok román állampolgárok, és részt vesznek a romániai politikai életben. Tekintetűk-e ez által a román politikai nemzet tagjainak is? Ehhez tisztázunk kell a kulturális és politikai nemzet fogalmát: az előbbi etnokulturálisan határozza meg a nemzetet, és a közös nyelvre és kultúrára helyezi a hangsúlyt, az utóbbi pedig az egy államon belül élőket tekinti egy nemzet tagjainak. A politikai a jelző, az alany pedig a nemzet. A kulturális (más szóhasználattal az etnokulturális) nemzet esetében a kulturális a jelző, az alany ugyan csak a nemzet. A hangsúly a nemzet fogalmán van. A kérdés ugyanúgy merül fel, mint a polgári, illetve etnikai nacionalizmus esetében.⁶ A Bauer Tamás által használt értelemben a magyar politikai nemzet és a magyar állampolgárok egymást átfedő fogalmak. E logika mentén a romániai, szlovákiai stb. magyarok a román, szlovák stb. politikai nemzet tagjai. Amennyiben a politikai nemzetet azonosítjuk az állampolgársággal, ez így is van. Viszont ebben az esetben szinte fölösleges a politikai nemzet fogalmát használni. Magyarországi szemszögből tekintve talán jogos ezzel a fogalommal élni, lévén, hogy a magyarországi kisebbségek

⁵ Bauer Tamás: A hazátlanság tartósítása. *Népszabadság*, 2001. január 10.

⁶ Kántor Zoltán: Polgári nacionalizmus? *Provincia*, 2000. 7. sz.

részesei voltak a 19. századi modern nemzet kialakulásának és a nemzetépítési folyamatnak. A jelenleg kisebbségekhez tartozókról pedig elmondható, hogy kettős nemzeti identitással (így magyarral is) rendelkeznek. A Magyarországgal szomszédos államok magyar kisebbségei esetében ez nincs így. A jelenlegi magyar kisebbségek nem vettek részt a szomszédos nemzetek kialakulásában, s az 1918 utáni nemzetépítési folyamatok részben e kisebbségek ellen irányultak.⁷ Kettős identitásról nem beszélhetünk, legfeljebb a vegyes házasságok esetében.

Az, hogy a romániai magyarok, közvetlenül vagy szervezeteiken keresztül részt vesznek a romániai politikai életben, hogy Romániában, Szlovákiában és Jugoszláviában a kisebbségi pártok kormányzati szerepet tölthettek/töltenek be, hogy a kisebbségek az illető ország állampolgárai és ez által az adott ország politikai közösségéhez tartoznak, még nem jelenti, hogy az illető állam politikai nemzetéhez is (!) tartoznának. A politikai értelemben vett nemzet és a kulturális értelemben vett nemzet elsősorban a különböző nemzetek kialakulására, illetve az állam valamely nemzeti elven való szerveződését kifejező különböző politikákra vonatkoznak. Semmiképpen sem tény kifejező állítások. Ez a gyakorlatban úgy jelenik meg, például Románia esetében, hogy a román állam az országban élő kisebbségek irányában a politikai nemzet elvére támaszkodó politikát folytat, és a nemzet kulturális elvére támaszkodó politikát a Románia határain kívül – elsősorban a Moldovai Köztársaságban – élő románok irányában. Magyarország a politikai nemzet elvén alapuló politikát folytatott 1867 és 1918 között a Magyar Királyság területén, és ezt folytatta 1918 után Magyarország területén, párosítva ezt egy, a kulturális nemzet elvén alapuló politikával a szomszédos országok magyarsága irányába. Ezekkel a példákkal csak arra akartam rámutatni, mennyire helyzetfüggő valamelyik meghatározás kritikátlan használata.

Bauer Tamás, a státustörvény radikálisan elutasító SZDSZ képviselője szerint e törvény tulajdonképpeni üzenete a következőképpen fogalmazható meg: „A ti voltaképpeni hazátok a magyar állam, és nem az, amelynek polgárai vagytok. [...] a magyar állam

⁷ Erre a különbségre Molnár Gusztáv hívta fel a figyelmemet. – K. Z.

szíve szerint megadná... amit attól az államtól, amelynek fennhatósága alá Trianon rendelt titeket, hiába vártok. [...] ne reméljétek integrálódást annak az államnak a politikai közösségébe, amelynek polgárai vagytok [...] továbbra is reménykedjétek valami másban, holott az valójában sohasem valósulhat meg”.⁸ Bauer szerint ez a törvény különösen azért ártalmas, mert már elindult egy olyan folyamat, melynek végeredményeként a kisebbségi magyarok hazájuknak fogják tekinteni azt az államot, amelyben élnek. E folyamatot törné meg a státustörvény, amely szembe fogja állítani a kisebbségi magyarokat a többségi lakossággal, s így a szomszédos államokban élő magyarok hazátlanságát tartósítaná.

A Bauer állításai mögött rejlő szemléletmóddal szembe lehetne állítani egy másik, természetesen nem igazabb, hanem ugyanolyan relatív – és éppannyira vitatható – szemléletet. A szerző felfogásában a kisebbségi kérdés a megoldás felé halad, a határok „légiesítésével” közömbössé válik, hogy egy illető milyen nemzethez tartozik. Nézete szerint a kérdés addig kérdés, ameddig Magyarország és a szomszédos országok nem válnak az EU tagjaivá. Nem osztom ezt az optimista nézetet, mert az általam elfogadott – de elismerem: pont annyira vitatható – nézet szerint ezt nem támasztja alá sem a nemzetállam, sem a kisebbségi nemzetépítés logikája. Bár hipotetikusán elgondolható az, hogy a nemzeti elv meghatározó jellege megszűnik, viszont ennek egyelőre semmi jele nem mutatkozik, és a nemzeti versengés – nézetem szerint – továbbra is meghatározó marad. A morális jellegű elvárást a szociológiai folyamatokkal szembeállítva azt állítom, hogy a hazátlanság érzése nem szűnik meg, és valamilyen formában továbbra is fennmarad a többségi és a kisebbségi lakosság szembenállása is.

Bauer Tamás szemléletével rokon Tamás Gáspár Miklós megközelítése. Tamás megfogalmazásában: „A törvény – szemben alkotmányunk szellemével – újradefiniálja a „nemzet” fogalmát, etnicista módon, a szalonképtelen szélsőjobboldal ujjmutatását követve. Ebbe a nemzetfogalomba a vérségi leszármazás és a kulturális hovatartozás függvényében tartoznak bele fizikai személyek,

⁸ Bauer Tamás, uo.

tekintet nélkül állampolgárságukra. Ez a magyarországi nemzeti/etnikai kisebbségekre nézve azt jelenti, hogy az egyenlő honpolgári méltóságot és jogigényt letromfolja az etnokulturális önazonosság, hogy a politikai közösség (a honpolgárok nemzete) elválik az etnokulturális közösségtől. Ez egyrészt visszaveszi – egyelőre jelképesen – a honpolgári emancipáció évszázados vívmányait, másrészt pedig kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésarányal ruházza föl a „magyarság” képzetét.”⁹

Tamás Gáspár Miklós két igen fontos megállapítást tesz. Az egyik a nemzet etnicista újra-meghatározására, a másik a magyarországi kisebbségek másodrendűvé válására vonatkozik. Vizsgáljuk meg mindkét állítást. Tamásnak teljes mértékben igaz van, amikor azt állítja, hogy a törvény a nemzet újradefiniálását implikálja. Viszont nem biztos, hogy ez a magyar alkotmány szellemével ellentétben áll. Tamás szövegéből az *eticista meghatározási mód*, valamint a *kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésarány* azt a szemléletet tükrözi, amely élesen szembeállítja az úgynevezett politikai és kulturális nemzetfelfogásokat.¹⁰ Tamás a klasszikus keleti és nyugati,¹¹ illetve etnikai és polgári tipológiákból¹² indul ki. Ezekben a tipológiákban a kulturális nemzet, az etnikai nemzet, valamint a keleti nemzet a származáshoz, vérséghez kötődik, viszont a státustörvény nem köti származáshoz vagy vérséghez az igazolványra jogosultak körét. A törvényben egy szó sincs arról, hogy valaki azon az alapon kérheti az igazolványt, miszerint szülei, felmenői magyarok. Mint ahogy Magyarország alkotmánya, melynek szellemével Tamás állítása szerint a státustörvény ellentétes, sem etnikai, származási alapon határozza meg az állampolgárokat. Magyarország alkotmánya, több szomszédos állammal ellentétben, nem defini-

⁹ Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje. *Népszabadság*, 2001. június 30.

¹⁰ Meinecke, Friedrich: *Cosmopolitanism and the Nation State*. Princeton: University Press, 1970, 9–22.

¹¹ Kohn, Hans: „Western and Eastern Nationalism”. In Hutchinson, John és Smith, Anthony D. (szerk.): *Nationalism*. Oxford University Press, 1994, 162–165.

¹² Plamenatz, John: „Two Types of Nationalism”. In Kamenka, Eugene (szerk.): *Nationalism: the nature and evolution of an idea*. Edward Arnold, 1973, 23–36.

álja magát nemzeti államnak, viszont – a kisebbségi jogok elismerésével – rámutat, hogy etnokulturális értelemben nem homogén. Ennek értelmében biztosít jogokat a területén élő kisebbségeknek. A sokat idézet 6.3. paragrafus alapján viszont a törvényhozók jelezték, hogy a magyar állam különleges csoportként kezeli a határon túl élő magyarokat. Az alkotmány nem tér ki arra, hogy az a bizonyos felelősség mire terjed ki, de a speciális viszony jelzése az etnokulturális nemzetfelfogást sugallja. Tehát a státustörvény nem ellentétes a magyar alkotmány szellemével, és a státustörvény nem klasszikus etnicista szemléletű.

A második kérdés ennél súlyosabb, és igencsak meglepő, hogy e problémának eddig milyen kevés figyelmet szenteltek. Annak ellenére, hogy a státustörvény kizárólag a határon túli magyarságra vonatkozik és semmilyen formában nem érinti a magyarországi kisebbségeket, a nemzet újra-meghatározásával közvetlen módon mégiscsak kihatással van rájuk. Magyarország alkotmányának 68. paragrafusa 1. bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők”. A státustörvény csak a határon túli magyarokat részesíti kedvezményekben és támogatásban.¹³ Tehát a státustörvény jogilag semmilyen összefüggésben nincs a magyarországi kisebbségekkel, viszont felvet két elméleti problémát:

a) Először is, az etnokulturális meghatározás kiemeli, megerősíti azt a nemzetfelfogást, amely jelzi, hogy Magyarország elsősorban a magyar etnokulturális közösséghez tartozók állama. Ugyanis, mivel a Magyarországon élő kisebbségek is államalkotó tényezők, a státustörvényt úgy is megfogalmazhatták volna, hogy eme államalkotó kisebbségek Magyarország határain kívül élő etnokulturális csoportjához tartozók szintén részesüljenek a státustörvény által nyújtott kedvezményekben.

Mintegy Tamás Gáspár Miklós írására adott válaszként is értelmezhető Bakk Miklós véleménye. Az ő értelmezésében a „státustörvény eredetisége abban rejlik, hogy miközben deklaratív nemzetpolitikai és kisebbségvédelmi célokat fogalmaz meg,

¹³ A magyarországi kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseket a „1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól” rögzíti.

valójában azt az utat jelöli ki, amelyen térségünkben megkezdődik a területi állam – a vesztfáliai paradigma – leépülése. A státustörvény eredetisége – ebben az összefüggésben – az, hogy nem a területén belüli homogenitás »kiteljesítésével« készül az európai integrációra, hanem a területén kívüli kulturális-szimbolikus terek szervezésével”.¹⁴ Bakk Miklós a koncepció újszerűségére helyezi a hangsúlyt, és arra a hipotézisre épít – amelyet e tanulmány szerzője nem tud elfogadni –, hogy egy újfajta politika van kialakulóban, amelynek egyik lényeges eleme a nemzetállam gyengülése. Ennek következményeképpen az elavult nemzetállami politika helyét átveszi egy új, poszt-nemzetállami korszak, amelybe a státustörvény koncepciója tökéletesen beleillik. A „területen kívüli kulturális-szimbolikus terek szervezésével” Biró Béla sem tudja megkerülni az etnokulturális nemzetfelfogást. Ezt a következő megállapítása is alátámasztja: „A határon túli kisebbségek körében a nyugati értelemben vett állampolgári nemzet fogalma ki sem alakulhatott. Hiszen a magyar nyelvű és kultúrájú embert az adott államok másodrangú polgárnak tekintették. Számára a nemzethez való tartozás csakis a magyar kulturális nemzethez, s – a magyar kultúra letéteményesének tekintett – Magyarországhoz való (képzeletbeli) tartozást jelenthette.”¹⁵

A fentiekből az következik, hogy két nemzetfelfogásra alapuló politika helyezkedik egymással szembe. Az egyik elsősorban államokat, a másik elsősorban nemzeteket lát, amikor a térség térképére tekint. A kettő közötti feszültség feloldhatatlan, és a szakirodalomban még nem is találtak rá megoldást.¹⁶ Az axiómatikus előfeltevésekből kiindulva eme kérdést illetően nem lehet érdemleges vitát folytatni, illetve csupán szemléletbeli, ideológiai álláspontokat nem lehet szakmai érvekkel „alátámasztani”.

Ebben a tanulmányban nem térek ki részletesen a további, ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódó témákra, viszont röviden utalok rájuk. Az első téma a törvény hatálya alá kerülő házastárs

¹⁴ Bakk Miklós: Két nemzetkoncepció európai versenye zajlik. *Magyar Nemzet*, 2001. július 7.

¹⁵ Biró Béla: Itt-hon vagy ott-hon? *Népszabadság*, 2001. január 6.

¹⁶ Tom Nairn: *Faces of Nationalism: Janus revisited*. London: Verso, 1997.

kérdéséhez kapcsolódik. Az igazolvánnyal rendelkező személy nem magyar nemzetiségű házastársa – amennyiben ezt kérvényezi – alanyi jogon megkapja a „Magyar hozzátartozói igazolvány”-t. Így a törvény nem zárja ki a kedvezményekből a nem magyar házastársat, de ugyanakkor nem kényszeríti arra, hogy – kedvezmények fejében – magyarnak nyilvánítsa magát.

b) A második ilyen kérdéskör a határon túl élő, magukat magyarnak (is) valló németek, zsidók, cigányok stb. kérdése. Elvben minden további nélkül kérvényezhetik és megkaphatják a „Magyar igazolványt”, viszont kérdéses, főleg a cigányok esetében, hogyan fognak viszonyulni az ajánlószervezetek tisztviselői a kérelmezőkhöz, illetve a kérelmek elbírálásához. A jogosultságot eldöntendő a Velencei Bizottság azon kritériumok pontos meghatározását javasolta, amelyek alapján egyértelműbbé tehető az, hogy ki tekinthető a magyar kisebbséghez tartozónak. Ez – mint láttuk – az objektív meghatározást részesíti előnyben. Ennek szellemében a 2001. október 15–16-i MÁÉRT konferencia¹⁷ résztvevői úgy határozták meg a jogosultak körét, hogy az kerülhet a törvény hatálya alá, aki magyarnak vallja magát, tud magyarul, illetve eleget tesz a következő három kritérium egyikének: 1. valamely bejegyzett magyar szervezet nyilvántartott tagja; 2. valamely egyházi nyilvántartásban magyarként tartják számon; 3. az állampolgársága szerinti állam magyarként tartja nyilván.

A státustörvény által felvetett elméleti kérdések hosszabb távon is aktuálisak maradnak, és a további elemzésére bizonyára érdemes lesz visszatérni a végrehajtás tapasztalatai alapján.

¹⁷ A Magyar Állandó Értekezlet IV. Ülésének Zárónyilatkozata, Budapest, 2001. október 26.